

Baltnexus - virtualus tinklas, jungiantis visame pasaulyje veikiančius lituanistikos ir baltistikos centrus

Audronė JONIKIENĖ

Šiandien už Lietuvos ribų veikia apie keturiasdešimt lituanistikos ir baltistikos centrų, dauguma jų susibūrę į lituanistikos ir baltistikos mokslininkų tinklą „Baltnexus“. Tinklas sukurtas įgyvendinant projektą „Užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo skatinimas“, kuriuo siekiama stiprinti lituanistikos (baltistikos) centrus užsienyje, skatinti jų veiklą ir bendradarbiavimą su Lietuvos mokslo ir studijų institucijomis.

Pasak projekto vadovės dr. Ginos Kavaliūnaitės-Holvoet, įgyvendinant projektą didžiausias dėmesys skiriamas studijoms, padedant užsienyje veikiantiems centrams „ugdyti studentus ir specialistus, kurie ateityje savo veiklą ir galbūt gyvenimą vienu ar kitu būdu susies su Lietuva – dirbs vertėjais, prekiaus, vystys mokslinę veiklą, taps diplomatais“. Paprašėme mokslininkės plačiau papasakoti apie projektą, jo veiklas ir siūlomas galimybes lituanistika besidomintiems studentams.

Kaip ir kodėl gimė sumanymas įgyvendinti šį projektą?

Šio projekto įgyvendinimo sutartį pasirašėme 2017 m. vasario mėnesį, bet faktiškai kai kurios ikiprojektinės veiklos yra vykdomos jau nuo 2015 m. vasaros. Apskritai, bendradarbiavimo su užsienyje veikiančiais lituanistikos ir baltistikos centrais idėja gimė XX a. pabaigoje, kai, griuvus geležinei uždangai, daugelyje Vakarų Europos šalių aukštųjų mokyklų išaugo dėmesys Lietuvai, jos kultūrai ir ėmė rasti centrų, kuriuose mokoma lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos, atliekami įvairiausio pobūdžio lituanistiniai tyrimai. Šie centrai yra labai skirtingi: vienuose yra gana intensyvios lituanistikos ir baltistikos studijos, vykdomos bakalauro arba ir magistrantūros studijų programos, kartais yra net doktorantūros studijos, kituose centruose daugiau koncentruojamasi į mokslinius tyrimus, dar kituose – tiesiog mokoma lietuvių kalbos kaip užsienio kalbos. Nevienodas ir šalių, kuriose centrai yra įsikūrę, požiūris į lituanistinių disciplinų reikalingumą. Mes bendradarbiaujame su daugiau nei 30 lituanistikos centrų įvairiose pasaulio šalyse – Latvijoje, Estijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Čekijoje, Vengrijoje, Italijoje, Šveicarijoje, JAV, Kinijoje, Indijoje, Sakartvele, Ukrainoje, Rusijoje. Kiekvienas iš jų turi labai specifinį veidą, savo istoriją, nevienodus poreikius ir ateities perspektyvas. Kartais lituanistikos studijos būna susijusios su vienu vieninteliu

dėstytoju arba tyrėju, besidominčiu Lietuva, jos kalba ir istorija. Tokiam tyrėjui pakeitus interesų sritį arba, kaip jau ne kartą yra nutikę, išėjus į pensiją, nutrūksta ir visa centro veikla. Šis projektas unikalus tuo, kad sudaro galimybę visų centrų vadovams, dėstytojams ir studentams bendradarbiauti tarpusavyje, vieniems kitus palaikyti, keistis patirtimi ir palaikyti ryšį su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis ir mokslinių tyrimų institucijomis.

Jau XXI a. pirmaisiais metais pradėta megzti ryšius su šiais centrais, ieškoti bendradarbiavimo būdų, keistis vizitais ir dėstytojais, dalytis literatūra, baltistikos centrams užsienyje buvo prenumeruojama lietuviška kultūrinė spauda. Vėliau šis bendradarbiavimas išaugo į tris didelius ES struktūrinių fondų finansuotus projektus, kuriuos 2012–2015 m. vykdė Vilniaus, Lietuvos edukologijos ir Vytauto Didžiojo universitetai. Projektų rezultatai buvo svarbi paspartis užsienio baltistikos centrams, tačiau šios veiklos trūkumas buvo tai, kad užsienio baltistikos centrai galėjo bendradarbiauti tik su jiems „priskirta“ institucija, negalėjo laisvai rinktis studijų ar mokslinės veiklos partnerio. Todėl vėliau buvo nuspręsta teikti vieną didelį projektą, kuriame galėtų bendradarbiauti Lietuvos mokslo ir studijų institucijos bei užsienyje veikiančys baltistikos centrai. Taip gimė šis projektas – jo vykdytojas yra Vilniaus universitetas, o partneriai – Vytauto Didžiojo universitetas ir Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Dėstytojų kvalifikacijos kėlimo kursai, 2020 m.

Kaip įvertintumėt užsienio lituanistikos ir baltistikos centrų indėlį į lituanistikos studijas?

Žiūrint istoriškai, užsienyje veikusių ar tebeveikiančių baltistikos centrų indėlis į lituanistikos mokslą yra labai nevienalytis. XIX a. pabaigoje – XX a. daugelyje Europos universitetų labai svarbią vietą užėmė indoeuropeistikos mokslas, tyręs indoeuropiečių kalbų giminystę. Plėtojantis indoeuropeistikos tyrimams buvo pastebėta ir išskirtinė lietuvių kalbos vieta indoeuropiečių kalbų sistemoje. Neabejotiną sanskrito, graikų, lotynų ir kitų kalbų giminumą įrodė Francas Bopas. Tuo metu daugelyje Europos universitetų veikė indoeuropiečių kalbų tyrimų centrai, juose lietuvių kalba, kaip daug archajiškų ypatybių išlaikiusi indoeuropiečių kalba, buvo vienas iš pagrindinių tyrimų objektų. Lietuvių kalba susidomėjo ir ją pradėjo tyrinėti daugelis garsių mokslininkų: Prahoje veikęs Augustas Šleicheris, jo mokinys Augustas Leskienas, dirbęs Leipcige, Karaliaučiaus universiteto profesorius Adalbertas Bezenbergeris, Vokietijoje dirbęs etimologinio lietuvių kalbos žodyno autorius Ernstas Frenkelis, Paryžiuje gyvenęs Ferdinandas de Saussure'as, Norvegijoje – Terje Matiesenas ir kiti. Jų darbai yra labai svarbūs istorinei lyginamajai kalbotyrai, o kartu ir lituanistikai. Apie šiuos mokslininkus besitelkiantys tyrėjai ir sudarė grupes, kurias galima

sąlygiškai vadinti pirmaisiais lituanistikos ir baltistikos centrais.

Kai kurie šiuo metu veikiantys centrai (Karaliaučiuje, Prahoje, Paryžiuje, Sankt Peterburge, Maskvoje) yra įsikūrę senuose universitetuose ar mokslo centruose, kur dėmesys lituanistikai buvo skiriamas jau nuo XIX a. ir XX a. sandūros, nors ne visi centrai savo veiklą sieja su istoriniais lituanistiniais tyrimais.

Varšuvos universiteto studentai lietuviško filmo peržiūroje

Didžiulis lituanistikos centrų steigimo sujudimas prasidėjo atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Vakarų Europos šalyse lituanistikos centrai tuo metu buvo steigiami beveik kasmet, kartais net po keletą per metus. Tuo metu atsirado centrai Varšuvoje, Helsinkyje, Budapešte, Greifswalde, Prahoje, Brno, Miunsteryje, Siatle, Pizoje, Rygoje, Berlyne, Vroclave, Frankfurte, Vienoje, Tokijuje, Tartu ir kituose pasaulio miestuose. Ne visi dabar veikiantys centrai turi ambicijų vykdyti mokslinius tyrimus – tai buvo svarbiausia veikla paminėtuose istoriniuose centruose. Šiuo metu kai kuriuose centruose vykdomi tyrimai yra daugiausia asmeninis ten dirbančių dėstytojų ir tyrėjų interesas, ir reikia pasakyti, kad jie nuveikia ištis nemažai. Antrame šio amžiaus dešimtmetyje įsikūrę centrai daugiau dėmesio skiria lietuvių kalbos kaip užsienio kalbos mokymui, lietuvių kultūros, istorijos ir šalities studijoms. Pastaraisiais metais išryškėjo tendencija intensyviai mokytis lietuvių kalbos postsovietinėse proeuropietiškosiose valstybėse – Ukrainoje, Sakartvele ir netgi tolimųjų Rytų šalyse – Indijoje bei Kinijoje.

Prasidėjus karui Ukrainoje mūsų ryšiai su centrais Kijeve ir Ukrainoje dar labiau sustiprėjo, o dėl pablogėjusių santykių su Kinija lituanistinių disciplinų dėstymas Pekino universitetuose yra labai apsunkintas. Mūsų bendradarbiavimą labai veikia ir politinės aplinkybės.

Šiame projekte didžiausias dėmesys yra skiriamas ne mokslui, o studijoms: iš projekto lėšų mokami atlyginimai lituanistines disciplinas dėstantiems dėstytojams, į Lietuvos aukštąsias mokyklas kviečiami studentai, jiems siūlomos semestro studijos, vasaros ir žiemos kursai, mokamos stipendijos, rengiamos edukacinės ir dialektologinės stovyklos. Taigi projektas padeda užsienyje veikiantiems centrams ugdyti studentus ir specialistus, kurie ateityje savo veiklą ir galbūt gyvenimą vienu ar kitu būdu susies su Lietuva – dirbs vertėjais, prekiaus, vystys mokslinę veiklą, taps diplomatais. Kai kurie iš šių studentų vėliau stoja į Lietuvos aukštąsias mokyklas į magistrantūros studijas, netgi atvyksta į Lietuvą dirbti ir gyventi.

Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad daugumai užsienyje veikiančių lituanistinių centrų reikalinga parama iš Lietuvos, be jos jie vargiai galėtų išsilaikyti. Praėjusio amžiaus paskutinį dešimtmetį užsienio šalys mielai finansavo lituanistinių disciplinų dėstymą, bet dabar šis susidomėjimas yra išblėsęs ir tikimasi, kad Lietuva pati rūpinsis savo kalbos ir kultūros sklaida kitose pasaulio šalyse. Tas pokytis suprantamas – juk negalime visada būti tokie įdomūs, kaip tuomet, kai viso pasaulio žiniasklaida kalbėjo apie *Dainuojančią revoliuciją*, sugriovusią Sovietų Sąjungos pamatus. Todėl lietuvių kalbos ar kitų lituanistinių disciplinų dėstytojams tenka didžiulis ir sunkus darbas sudominti studentus Lietuva ir paskatinti įtraukti į savo studijų projektus taip pat ir lituanistinius dalykus.

Konferencija „Lietuvių literatūra ir kultūros kontekstai“, 2017 m.

Projekte vykdomos studijos ir tyrimai leidžia persvarstyti ir plėsti baltistikos mokslo objekto supratimą – praėjusio šimtmečio pabaigoje baltistika buvo suprantama tik kaip diachroniniai, kalbos istorijos tyrimai, artėjant tūkstantmečių sandūrai, į baltistikos erdvę buvo įtraukti ir sinchroniniai tyrimai, o šiuo metu baltistikos tyrimų laukas apima ir literatūros bei platesnius kultūrologinius tyrimus. Būtent toks požiūrio išplėtimas leidžia išlaikyti susidomėjimą lituanistinėmis disciplinomis užsienio universitetuose. Labai svarbu, kad projektas sudaro sąlygas įvairiuose pasaulio kraštuose dirbantiems dėstytojams palaikyti tarpusavio ryšius, dalytis idėjomis, perimti patirtis ir naujausius pasiekimus, plėtoti diskusijas.

Kokiomis pagrindinėmis kryptimis bendradarbiaujama įgyvendinant projektą?

Svarbiausi projekto uždaviniai – skatinti tiesioginį užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimą, vykdyti lituanistines studijas ir dėstytojų mainus, tobulinti lituanistinių disciplinų dėstytojų kvalifikaciją, aprūpinti užsienio baltistikos centrus mokymo priemonėmis.

Svarbią vietą čia užima projekto svetainė www.Baltnexus.lt, kurioje ne tik skelbiama informacija apie Baltistikos centrams svarbius projekto renginius, bet ir, naudojantis elektroninio pašto konferencija, renkama informacija apie centrų

poreikius, vykdomos apklausos, aptariamios veiklos kryptys. Vykdam projektą jau surengta 12 konferencijų ir seminarų, didelio studentų susidomėjimo sulaukė galimybė per *vimeo* platformą žiūrėti lietuvių kino klasikos filmus, subtitruotus anglų kalba. Už galimybę šiuos filmus rodyti nemokamai dėkojame Lietuvos kino centrui. Šio susidomėjimo įkvėpti organizavome ir šiuolaikinių lietuviškų filmų peržiūras per *vimeo* kanalą.

Studijų srityje finansuojame lituanistinių studijų lektoratą aštuoniuose ES centruose ir trijuose ne ES centruose, kviečiame studentus į semestro studijas ir vasaros kursus VU ir VDU, finansuojame trumpalaikius dėstytojų vizitus užsienio baltistikos centruose ir iš užsienio atvykstančių dėstytojų stažuotes Lietuvoje. Taip pat organizuojame neformalias studijas – edukacines stovyklas, dialektologines ekspedicijas, dėstytojų kvalifikacijos kėlimo kursus, baltistikos centrams užsakome lituanistinių leidinių prenumeratą.

Viena iš projekto veiklos sričių - elektroninių mokymo priemonių parengimas. Gal galėtumėte plačiau apie jas papasakoti - kokios priemonės jau parengtos, kam jos skirtos? Ar jomis galės naudotis užsienio lituanistinės mokyklos, kurios nuolat jaučia mokymo medžiagos trūkumą?

Vykdam projektą yra sukurtas besimokantiems lietuvių kalbos naudingas didžiulis portalas <https://kalbu.vdu.lt/apie-projekta/>. Šį portalą sudaro šešios dalys: Mokomasis tekstynas, mokinių tekstynas, morfologiškai anototuotas tekstynas, leksikonas, tarties mokymosi įrankis ir kirčiuoklis. Portalą rengė VDU mokslininkų kolektyvas. Taip pat yra sukurtas interaktyvus lietuvių kalbos vadovėlis pažengusiems studentams „Nė dienos be lietuvių kalbos“. Vadovėlio autorės – patyrusios lietuvių kalbos dėstytojos Aurelija Kaškelevičienė ir Virginija Stumbrienė, dirbančios Vilniaus universitete. Vadovėlis unikalus tuo, kad yra publikuotas internete ne tik spausdinimui parengta *pdf* versija, bet ir programuotas kaip interaktyvus tekstas, kuriame galima atlikti pratimus, iš karto patikrinti, ar nepadarei klaidų, naviguoti tekste sekant pateiktas nuorodas. Vadovėlis yra laisvai prieinamas internete: <https://www.flf.vu.lt/lsk/leidiniai#stumbriene-v-kaskeleviciene-a-ne-dienos-be-lietuviu-kalbos-trecioji-knygavilnius-vilniaus-universiteto-leidykla-2021>.

Bene įdomiausia internetinių mokymo priemonių rengimo veikla pradėta praėjusių metų rudenį ir dar tebevykdoma: Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto

dėstytojai kuria 10-20 min trukmės mokomuosius lituanistinius filmukus iš lietuvių literatūros, lietuvių kalbos istorijos ir šiuolaikinės lietuvių kalbos tyrimų. Į kūrybinį procesą įsitraukė daugiau nei dvi dešimtys dėstytojų. Filmukai bus paskelbti *youtube* kanale, jais savo paskaitose galės naudotis lituanistinių dalykų dėstytojai ir užsienio lietuviškų mokyklų mokytojai; taip pat visi filmukai bus prieinami internete, tad kiekvienas norintis galės juos pažiūrėti, o susidomėjęs ar iškylus klausimams, galės susisiekti ir diskutuoti su kūrėjais.

Budapešto Baltistikos centro jubiliejinės konferencijos dalyviai.

Gal galėtumėte paminėti reikšmingiausius projekto renginius, nuveiktus darbus?

Projekte vykdoma daug skirtingų veiklų ir visos viena kitą papildo, sunku išskirti svarbiausias. Visgi, jei reikia rinktis, pradėčiau nuo semestro studijų ir vasaros bei žiemos kursų Lietuvos aukštosiose mokyklose. Ne mažiau svarbus – lituanistinių dalykų lektoratas užsienio aukštosiose mokyklose. Didžiulę reikšmę turi konferencijos ir seminarai, rengiami ne tik Lietuvoje, bet pasirinktinai įvairiuose centruose užsienyje. Į konferencijas atvykdami dėstytojai dažnai atsiveža ir savo studentus bei doktorantus, o tai būna vieta, kur jauni lituanistika besidomintys užsieniečiai pasisemia naujų idėjų, paskatų ir įkvėpimo. Neabejotinai svarbūs ir kasmet organizuojami dėstytojų kvalifikacijos kėlimo kursai, juose skaitomos paskaitos iš Lietuvos istorijos, kalbos ir literatūros, politikos mokslų, įvairių meno

sričių – kino, dailės, muzikos – ir, žinoma, dėstomi kalbų mokymo metodikos dalykai. Reikšmingi yra ir dėstytojų mainai: yra sudaryta galimybė pakviesti trūkstančių disciplinų pranešėjus atvykti į užsienio baltistikos centrus trumpam laikui skaityti paskaitų.

Projektas vyks iki 2023 metų vasario, bet akivaizdu, kad jo tikslai ir uždaviniai išlieka ir toliau aktualūs. Ar jau galvojama apie jo tęstinumą?

Kol kas tikimės, kad projektas bus pratęstas iki 2023 metų pavasario semestro pabaigos, kad galėtume sėkmingai užbaigti mokslo metus. Tuomet bus baigtas aštuonerių metų trukmės projekto veiklų vykdymo etapas. Žinome, kad baigiasi 2014–2020 metų ES fondų investicinių veiksmų programos etapas ir kvietimų analogiškiems projektams nenumatoma. Tad klausimas apie tęstinumą iš baltistikos centrų perspektyvos yra gana skausmingas: per daugelį metų sukurta komunikavimo ir bendradarbiavimo struktūra bus sustabdyta. Vis dėlto neabejoju, kad svarbiausios dabar vykdomos projekto veiklos turės vykti ir ateityje. Tuos klausimus keliame bendruose forumuose su Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atstovais bei užsienio baltistikos centrų vadovais ir dėstytojais. Esu tikra, kad centrai ir ateityje gaus Lietuvos paramą ir turės galimybę bendradarbiauti tiek tarpusavyje, tiek su kolegomis Lietuvoje.

Ačiū už pokalbį.

Nuotraukos projektų organizatorių.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

www.pasauliolietuvis.lt